

UNITÁRIUS ÉLET

XV. ÉVFOLYAM, 6. SZÁM

1961. JÚNIUS HÓ

HAGYOMÁNYAINK ÚTJÁN

A prágai vár tövében egykoron a XV. században Husz János professzor szembeszállt a régi megdönt-
hetetlennek vélt egyházi dogma igazságaival, és ezzel
a haladás és a jobb emberi élet útjának egyengető-
jévé lett. Husz sorsa akkor máglyán pecsétlődött meg.
A huszitizmus eszméi ott éltek az erdélyi városok
gondolatvilágában, amikor a XVI században a ko-
lozsvári Dávid Ferenc egy újabb lépést tett előre. Hir-
dette, hogy nem a betű, hanem a betű mögötti érte-
lem az, ami világosságot ad az evangéliumnak. Taní-
totta, hogy nincsen különbség az emberek között és
tanításai nyomán a kolozsvári céhek fiataljai mozgo-
lódni kezdtek a gazdag mesterek ellen. A falusi szé-
kelyek is más világot véltek látni, s ezért a hatalom
urai a vallási újítónak nyilvánított Dávid Ferencet
holtig tartó börtönre ítélték. Dávid Ferenc tanításaira
hatással volt a század másik nagy fiának, a spanyol
származású Servet Mihálynak gondolatvilága is, aki a
humanizmus jegyében harcolt a gondolkodás szabad-
ságáért, és a vallás világában is helyet kért a tudo-
mányos gondolkodás számára. Neki jutott az a kétes
dicsőség, hogy a katolikus inkvizíció csak in effegie
tudta megégettetni, de a protestáns türelmetlenség
teste alatt gyújtotta meg a genfi máglya tűzét. A len-
gyel Budny Simon már kátéjában meri megírni azt,
hogy a vallás világában a gondolkodó ész is helyet
kér a dogma szabályai mellett.

A XVI. században kiteljesült unitárizmus haladó szel-
leme mély emberséggel párosult. Már Dávid Ferenc és
társai is állást foglalnak az akkori élet embertelensé-
gei, az embereket évtizedekre elszorvasztó háborúsko-
dások ellen, amikor arról szólt, hogy a szabályák-
ból szántóvasak legyenek.

E hagyományok szellemében települt meg az uni-
tárizmus nyugaton is. Az angol unitárius lelkész J.
Priestly a XVIII. század végén lelkészi munkája mel-
lett természettudományos kísérleteket végez, de Bir-
mingham polgárai elől — az ördöggel cimboráló tu-
dós — csak szerencséjével menti meg életét. A XIX.
század derekán az amerikai unitárius lelkész Th. Par-
ker, e szellem jegyében fog kezét a délről északra
menekülő négerekkel. Gyülekezetébe fogadja őket és
megtagadja kiszolgáltatásukat a hatóságoknak. Hatal-
mas társadalmi mozgalom szellemi vezére lett, mely-
nek nagy jelentősége volt abban, hogy az északiak
győztek a déliek ellen. Sajnálatos, hogy még ma is,
Parker fellépése után több, mint száz esztendővel,
még mindig van néger probléma az Egyesült Álla-
mokban. Furcsa, hogy még mindig különlegességnak
számít, hogy a körünkben nemrégiben megfordult Har-
rington Donald és magyar unitárius lelkészű felesége
newyorki unitárius gyülekezetében az egyháztagok

mintegy húsz százaléka néger s közülük hárman az
egyházi tanácsban is egyenjogú tagokként foglalnak
helyet.

A világ érdeklődésének középpontjában álló indiai
költő Rabindranath Tagore is a mi hagyományain-
kon, az unitárizmus eszméivel rokon a hindu Brahma
Samaj egyház gondolatvilágában nőtt fel és lett a né-
pek dalnoka és a béke hirdetésének igaz katonája.
1930-ban a Szovjetunióban tett látogatása alkalmával
vállalta, hogy a jövő az egymásért élni tudó népek
társadalmáé. E sorok írásakor a prágai vár tövében
tanácskozássra gyűltek össze a nagyvilág keresztény
egyházainak képviselői. Beszélgetnek, de a mai kor
dolgai miatt érzett felelősségtől indított lélekkel a
világ dolgairól. E kongresszus különbözik minden ed-
digi konferenciától, melyet egyházi emberek hívtak
egybe. Itt nem az egymást elválasztó vagy egymásé-
hoz hasonló ilyen, vagy olyan egyházi tanításokról
lesz szó. Itt a keresztény emberek beszélnek, látszó-
lag tőlük távolálló témákról, mint a béke egységéről,
a leszerelés szükségességéről, az atom és más tömeg-
pusztító fegyverek eltiltásáról és megsemmisítéséről,
a gyarmati népeknek a szabadsághoz való jogáról és
hasonlókról. Erre a tanácskozássra mi magyarországi
unitáriusok is elküldöttük áldáskívánságunkat és
együttérzésünk és helyeslésünk hangját bizonyítja az
a nyilatkozat, melynek átnyújtására a Magyarországi
Ökumenikus Tanácsot kértük fel.

Mire lapunk kikerül a nyomdából, ismeretes lesz a
prágai keresztény békekongresszus zárónyilatkozata is.
Hisszük, hogy e tanúságtételt — hagyományaink szel-
lemében — a lélek betűivel írták fehér papírosra. Ezt
az üzenetet hozta el magával és ennek bizonyosságát
adta John Kielty unitárius lelkész, az angol unitárius
egyház központi titkára, aki egyházának püspöki te-
endőit látja el. A prágai kongresszuson J. Kielty nem-
csak az angliai unitárius hittestvéreink, hanem a vi-
lág és más szabadelvű és haladószellemű egyházait
egybefoglaló világszövetség, az I. A. R. F. központját
is képviselte, megfigyelő minőségben. Az a tény, hogy
e szövetség a prágai kongresszusra elküldte képviselő-
tét, nem kis mértékben tulajdonítható a csehszlová-
kiai, magyarországi és romániai unitárius és csehszlo-
vák egyházaknak a legutóbbi években elfoglalt követ-
kezetes álláspontjának.

Kielthy John lelkésznek a budapesti unitárius szó-
széken angol nyelven elmondott beszédéből is az tük-
röződött vissza, hogy a prágai szellem egyre több em-
berben munkálkodik és, hogy hagyományaink szelle-
mében a béke megvallásának és építésének az útján,
jó úton és igaz ösvényen járunk,

Ferencz József

Egy nagy tudós az unitáriusokról

A tisztelet Szerkesztőség sűrűen volt arra biztatva, hogy közzelbírál az evangélikusok összefogataleken tartott találkozásánál lapunkban ismertesse. A szűkös terjedelmem nem bír meg bővebb kiwomatot, tehát pár sorban kiemelése szorultsom.

Feladvánsszomban a nemrégben elhunyt Horváth János közneveléstudományi egyetemi tanárról emlékeztem meg. Ki volt Horváth János? Országunk legnagyobb köznevelési tudósa, a magyar szellemiségnek legértékesebb ismerője s erkölcsi nemességében is hármtíz évvel ezelőtt fia. Gondoltam az unitárius gyülekezetet érdekelni, hogy ez a református ember, a szellemiség csodabírája hogyan látja vallásunk eszméi tartalmát, köznevelési, művelődési szerepét, hogyan bírálja el magyarságunk történelmi jelentőségét? Vettünk „A reformáció jegyében” című műveiben foglalkozni. Az unitárius vallásnak külön fejezetei szentek. Ennek címe: „Erdély és a szentírónemességtagadó hitvány”.

Az az unitarius, aki egyháza történetével foglalkozik s arról cikkeket, tanulmányokat olvas, nem egyáltalán fog e fejezet olvasásához. Szentháromság tagadó? Ez alatt a cím alatt éppen a reformáció jegyében nem sok jól sajtáltak mondani az unitáriusokról. Némely egyházi történetíró tollán a szentháromságtagadó kifejezés valódi jellegzet állt és úgy hangzott: Krisztus tagadó, sőt Isten tagadó! Horváth János tanulmányában ilyen állásolástól szó sincs. Tisztelettel vagy legalább tárgyilagossággal kimerteti, hogy a szentháromság híveinek sorából Európa-szerte miként vannak ki azok, akik a dogmában nem tudnak meggyugodni s azok felhívásigálásra egyesületeket, tudományos társulatsokat alakítanak.

Mai egyháztörténetünk tanulása alapján így tartjuk számunk vallásunk keletkezésén, hogy Elandrata György társas orvosi Dávid Ferenc kolozsvári református papnak kezébe adta Servet Mihály spanyol tudós könyvét a Dávid Ferenc abból merített ismereteket és felhasznált a reformáció korábbiakéban. Horváth Péter könyvéből megtanultuk, hogy Servet könyvét csak jelképnek tekinthetjük. Dávid Ferenc a kor haladó szellemének gazdag áramlatából merítkezett tudást és bátorságot. A maga lelken átjárta az áramlatokat és így a kor szellemének egyik hordozójává, vezetőjévé emelkedett.

Erőley az ő fejedelmével, János Zsigmonddal! Horváth János szíve megremelepszik, mikor erről szól. Összehasonlítja a Bécs hatása alatt álló Magyarország lelki képét Erdélyével s ártíll, hogy a bérces kis hazában a nemzeti szellemnek új fellegvára épült. Hiszen Erdélyben már a törvénykezés és országgyűlési tárgyalások is latin helyett magyar nyelven folytak! Nagyon rokonszerűnek tűntek fel János Zsigmond fejedelmi alakját, Dicséri nyugati műveltségét, művészi hajlamait, amelyeket a zenében és az építészetben igyekezett megvalósítani. Bámulja a vallási kérdések iránt tanúsított érdeklődését. Ez az érdeklődés akkor növekszik nagyra, mikor Dávid Ferenc hatása alatt az érdeklődő, egy igaz Isten hitére tért. Anóta már a vallási vitákban is megjelenik, véleményei mind, felkerek. János Zsigmondról egy érdemes hitrokonomi, Szentmártoni Kálván is értékes életrajzot és méltóságot ír. Horváth János leírásul használja Szentmártoni munkáját. Rövid, de jellemző jellemzést ad János Zsigmondról, mikor egy megnyilatkozását elbeszéli. A Nagyváradi Hitvitán, amely Dávid Ferenc és Debrecen nevezetes kalvinista pappja, Mészáros Juhász Péter között folyt, János Zsigmond is jelen volt. Kedvetlen hatást tett rá, hogy a debreceni hitvitaleletes a vita folyamán fenyegető kijelentéseket tett, erőszakoskodott, követelt. A fejedelem izenetében kifogásolta a Péter pap magatartását. Az izenet így szól, hogy Péter utann ne pápiskodjék „a papokat az igaz vallásért ne kergesse, a könyveket meg ne égesse, mert ő mint fejedelem, ezt akarja, hogy az ő birodalmában szabadság legyen. Akkor az érdeklődés orol-

Ködsz korában, lehetett-e annál magasztos erkölcsi fejlődés az emelkedés? A fejedelems, mint a szabadság apostola! S a szavak nem jelentettek ilyes szótlanos, mert János Zsigmond országgyűlésének anna fedezetet adótták, amelyek az alkotás legújabbabb szabadságát a vallás szabadságánakat büntetőtől.

Horváth János Dávid Ferenc méltóságára is rokon-
szenvből fakadó gondot fordít. Dicsmai elevenéggel
rajzolja meg Dávid Ferenc életpályáját. Lelékta-
nosság megfogolja, hogyan, milyen külső hatások és belső
virágzások során haladt a reformáció egyik főszereplője
a másikkal. Dicsmai őszinteségét, amellyel meggyőző-
désért anyagi helyzetét a püspöki méltóságot is kez-
velni feladta. Mint iródelmélet, természetesen fő-
ként Dávid Ferenc iródelmi munkássága iránt érdek-
lődik. Dávid Ferenc életpályája és iródelmi működése
azonban bonyolultabb, sem, hogy Horváth János ezek-
nek ismertetésében nyomon követhessük. Figyelme-
ket „A reformáció jegyében” című műnek egy érde-
kes részletére fordítjuk. Ebben Horváth János magy-
arbeszélője jeléről önmagáról jellemzést ad Dávid Fe-
rencről.

Tételeiket idézzék ebből a jellemzésből. Ezt írta Horváth János: „David Ferenc a XVI. század legnagyobb fia s egyik legérdekesebb alakja. Megvilágított azonban felekezeti és világnézeti tekintetnek bonyolultjait. Azon felekezetek, amelyekben működött, hajlandók benne pusztá bölcselet, szűz elméleti embert, racionalistát látni, saját felekezete, a reformáció bejelenesését magasztalja. A felvilágosodás és szabad gondolkodás régebbi és újabb hívei a XVI. század legmodernebb jelenségeként becsülik.

Minden újabb lépését kritikái vizsgálat és lelki tesztelés után tette meg. Sokszor engedve, sőt annak ellenállva egész vértanúsággal. Engedelmességgel volt másoknál, érveket engedte meggyőzőimé s volt kétségbe másokat érveket meggyőzőimé. Különösen látható ebben, hogy a másoktól csak vezetésneként megkérdezt reformációt teljesen végrehajtása". Horváth János, Zsigmond fejedelem és Dávid Ferenc dicsőítésével nem fejezi be az unitáriusok méltóságát. Az igaz igazságok érdemeit ezután állapítja meg Helld Császár munkásságának, az első magyar dráma unitárius szerzőjének ismertetésével. Írásom e szöveg és hosszú után nem követheti őt tovább.

Jegyeznék meg azonban még egy nagy érdemét. Alapvető munkájával az irodalom tudósok figyelmét az antitársadalmiakra terelte s ma akadémiái felolvasásokon, folyóiratokban, könyvekben tárgyalják és ismertetik az antitársadalmi művelődési érdemét. Ezeknek megfogadottása indította arra, hogy lapunk hasábjain a legvelen adóját Horváth János nagy szellem előtt levőzzem.

Gyallay Duménil

Brassai Sámuel egykori egészségügyi javaslata

Azilyen iskolákban tudónak ismerték Brassai, éppolyan jó magyarnak és igazi emberismeretével meg-
áldott egyéniségnek bizonyult. Tevékeny részt vett az
Orvosok és Természettudósok évi gyűlésében
munkálataiban sőt orvosi folyóiratokba is többet be-
küldött cikkeket. Egyike ezeknek a hazánkban 1850-
ben megjelenített neményesvári orvos lapban (Zeitsch-
rift für Natur — und Heilkunde 1851. februar 3-án)
a 3. számban megjelent közleményre „Über Kropf und Cre-
tinismus a címe a tanulmányának. A két és fél oldalas
terjedő, kevéssé ismert kis tanulmányában jelzi, hogy
a kora szolgálatára alkalmatlannokká vált és az állati
élet első lépéseikére jutott, nagy részben golyvás
megbetegedés következtében egyes vidékek lakosságá-

nak jelentős része. A baj testi és szellemi romlást okoz. Ezért figyelmébe ajánlja a magyar közegészségügy vezetőinek, ill. munkásainak, az orvosoknak dr. Grange tanulmányát és jelentését, amit a francia kormány megbízásából végzett kutatása, tanulmánya útján szerkesztett. Grange a táplálkozás mellett főleg az ivóvíz minőségében találta meg az okot. A magnesihiány az előidéző, és a gyógyszer a jód. Talkerde vagyis talkó oldódott fel az ivóvízben azaz zsírköves mész. Grange jelentésében olvasható, hogy Franciaországban akkoriban 450 000 golyvás és 35—40 000 cretén volt. Sok golyvásterületi katonaköteles igyekezett nagymennyiségű vizet fogyasztani, mert így a golyvástünetek szembeszökővé válhattak és az illetők katonai szolgálattól mentesülhettek. Úgy találta a francia tudós, hogy a gyermekek gyógyíthatók leghamarabb, a felnőttek lassabban, míg az öregek nagyon lassan lábolnak ki a bajból.

Brassai cikke alapján a szerkesztő (Wachtel) kéri az orvosokat, hogy lapjába küldjék be tanulmányozás és vizsgálatok után tapasztalataik révén elért eredményeiket, kimutatásaikat, lis, trias vagy Melasse formációkban bővelkedő vidékükön miként lehetne segíteni a bajon. Brassai közölte a francia felterjesztés, illetve jelentés számát, keltét, de nem említette meg, hogy francia vagy német forrásból vett-e tudomást Grange munkálatairól. Németül közölte a jelentés tartalmát.

Érdekes, hogy az aradi vértanúk kivégzése után másfél évvel írta Brassai ezt a cikket, Tompa Mihály hazafiúi fájdalomunkban bölcs megoldásként buzdító sorainak megfelelően:

„Vagy ha elmúlt és többé vissza nem jő
A víg ének s régi kedvetek:

— — — — —
Fiaim csak énekeljete.”

Zs. I.

Imakönyvünk

Az Unitárius Lelkipásztorok Munkaközössége a múlt év folyamán több ízben tartott munkaülésein kidolgozta és összeállította egy unitárius imakönyv anyagát, mely az Egyházköri Tanács kiadásában a napokban került ki a nyomdából. A Köri Tanács legutóbbi ülésén úgy határozott, hogy az egyházközségekben a lelkészi hivatalok útján juttatja el az imakönyvet a hívekhez, de kapható az Egyházi Központ Hőgyes Endre utcai irodáján is. Istentiszteletek alkalmával a szórványokba is magukkal viszik a szolgálatot végző lelkészek, tehát a szórványban élő atyafiak is megvehetik.

A vallásos világnézetű ember hívséges és lelkiismeretes munkájában természetesen saját emberi képességeire támaszkodik. Tisztában van azzal, hogy az életnek azokat a kérdéseit, melyek az emberre várnak, hogy akár szellemi, akár fizikai beavatkozásával megoldja, valóra váltsa, az imamalmokon nem lehet megörölni. A fekélyes sebet késsel és nem könyörgéssel lehet és kell kivágni. Aki fizikai éhség gyötrelmeitől szenved, kinyújtja a kenyeret és nem a zsoltár enyhíti inkább. És így tovább. De ugyanakkor tudja azt is, hogy ha soha nem telítődne, egyszer kiapadnának az óceánok is. A szellemi energiák is folytonos táplálkozásra szorulnak. Aki világosságra vágyik, legbiztosabb, ha a naphoz folyamodik. A keresztyén lélek az imádkozások idején telítődik és nyeri az élet győzelmes erőit közvetlenül Isten csodálatos lényéből. Ebben igyekszik segíteni az atyafiaknak ez a most megjelent imakönyv, mely akkor éri el célját, ha mindnyájan így beszélünk róla, hogy a „mi imakönyvünk”.

Pethő István
püspöki helynök

Lélekemelő ünnepi istentisztelet keretében emlékezett meg június 4-én a pestlőrinci egyházközség temploma felszentelésének 25 éves fordulójáról. A korai nyári színes virágaival ékesített templomi szószéken Pethő István püspöki helynök a gyülekezet negyedszázad előtti templomépítő papja a 84. Zsoltár 2. és következő versei alapján hirdette az ígét, a templomot zsúfolásig megtöltött hallgatóság előtt. Beszédében megragadó szavakkal elevenítette fel a templomépítés hősi korszakának mozzanatait...

Az istentiszteletet díszközgyűlés követte, amelyet Dr. Szabó István egyházközségi gondnok nyitott meg. Beszédében rövid visszapillantást vetett egyházunk történelmi múltjára. Rámutatott az uniárizmus legjellemzőbb tulajdonságára: a vallási türelmességre. Ennek jellemzésére felemlítette János Zsigmond erdélyi fejedelem korát, amikor maga a fejedelem is unitárius lévén, mód adódott volna hitünknek hatalmi eszközökkel való terjesztésére is. Ezzel szemben azonban Dávid Ferenc javaslatára a tordai országgyűlés 1568-ban törvényben biztosította, hogy hitért háborgatni senkit nem szabad, mert a „hit Isten ajándéka”. Ezután Huszti János lelkész ismertette a templomépítés történetét. Megtűnt, hogy a pestlőrinci szórványgyülekezet 1934. szeptember 23-án tartott ülésén mondotta ki Leányegyházközséggé alakulását, amikor is első gondnokává választotta néhai Egeni Jánost. A kis gyülekezet már akkor foglalkozott a templomépítés gondolatával. 39 család hősi áldozatával Pethő István lelkész példaadó vezetésével látott hozzá a kis gyülekezet tervének megvalósításához. A templomépítők köre idővel 60 családra növekedett, úgy hogy 1935. október 3-án alapkötételre kerülhetett sor. 1936. június 7-én az ország unitáriusainak egyetemes örömnepét jelentő napon szentelte fel a szép kivitelű templomot néhai József Miklós püspöki vikárius. — A templomépítés történetének ismertetése után üdvözlések következtek. Dr. Gálfalvi István főgondnok, az egyházi főhatóság, R. Filep Imre bp-i lelkész, ek. főjegyző az egykori anyaegyházközség, Bencze Márton lelkész, a Duna—Tisza-közi szórványegyházközség, dr. Jakab Jenő lelkész a hódmezővásárhelyi egyházközség, Szász János polgárdi lelkész pedig a Dunántúli szórványegyházközség nevében üdvözölte a jubiláló egyházközséget. A helybeli róm. kath. egyházközség köszöntését Somogyi László esperes plébános, a ref. egyházközség üdvözlését Töltéssy gondnok tolmácsolta bensőséges, meleg szavakkal. Az üdvözléseket Huszti János lelkész meghatott szavakkal köszönte meg, majd átnyújtotta az egyházközség emléklapját a templomépítés munkájában résztvevő atyafiaknak, élükön Pethő István püspöki helynökkel. Emléklapot kaptak: Székely Domokos tb. gondnok, Komlóssy Gyula, Szabó József, Kozma János templomépítő presbiterek, továbbá Hegedűs János és id. Kaszai Pál, akik a templom újjáépítéséből vették ki derekasan részüket. Megható mozzanata volt az ünnepélynek, amikor Huszti lelkész átnyújtotta a kegyelet koszorút azok hozzátartozóinak, akik annak idején áldozatosan kivették részüket a templomépítés munkájából, de a mostani szép emlékünnepe már nem vehettek részt. Mindannyiunknak könnyeket csalt a szemébe, amikor néhai Egeni János, Molnár Pál, Balogh Márton, Lőrinczi Albert, Simonffy Balázs, Szőke György, Kovács Miklós, Bakaló Simon hozzátartozói a virágokat átvették, illetőleg az utóbbi emléktáblájára a koszorút elhelyezték. Huszti János lelkész a továbbiakban határozati javaslatot terjesztett elő az 1940. évi február 11-én anyaszentegyházközséggé alakult gyülekezet első presbitereinek örökös tb. presbiterekké választása iránt. A javaslatot az ünnepi közgyűlés egyhangúan elfogadta. Az emléklappal kitüntetettek nevében Pethő István püspöki helynök mondott megható hangon köszönetet. Az ünnepi közgyűlést népes szeretetvendégség követte. Délután 6 órakor gyülekezeti összejövetel volt, amelyen Győrffy István budapesti lelkész evangélizált. Az evangélizációt művészi műsor követte.

150 évvel ezelőtt, 1811. június 28-án a kiesel Erdővidék egyik kedves falujában, Nagyajtán látott napvilágot a kiváló népdal és népmesegyűjtő, az unitáriusok költői lélekkel megáldott egykori püspöke: Kriza János. Pályafutásának külső keretei egy csöndes, egyenletes folyású, sodró indulatoktól, forró szenvedélyektől mentes, a lélek belső világába húzódo férfi életének nemes tartalmát fogják össze. Már mint kolozsvári diák az úgynevezett Olvasó Társaság buzgó munkatársa Szent-Iványi Mihállyal, a fiatalon elhunyt nagyreményű költővel, akit annak idején „Erdélyi Petőfi” néven emlegettek. A kolozsvári teológiai intézet elvégzése után egyháza költségén tanulmányútra Berlinbe ment, ahonnan két esztendő múlva hazatért, s a kolozsvári eklézsia papjává választotta. 1834-ben már jelentek meg költeményei, amelyek egy része annyira a nép sajátja lett, hogy idővel a költői forrás jegyvel is mindinkább elmosódtak, s a dalok mint a népi lélek termékei éltek tovább a nép ajakán. Az irodalomtörténet Kriza legnagyobb érdeméül a székely népköltészet termékeinek összegyűjtését és kiadását tartja számon. A mostoha körülmények miatt a népdalok gyűjteményes kötetét csak közel száz éve, 1863-ban került ki a sajtó alól — amint Kriza a gyűjteményhez írt előszavában írja: „Hazánk jeles költője és művésze: Gyulay Pál úr barátságos unszolására és édes zaklatására.” A népköltészet kutatói Kriza egyik jelentős érdemének tartják, hogy a nép dalait eredeti mivoltukban, alakítás nélkül adta. Nem magányosan gyűjt, egész gyűjtő-tábort szervez maga köré, amelynek tagjai papok, tanítók, birtokosok, javarészből unitáriusok. Kiss Mihályt, Tiboldi Istvánt, Gálfi Sándort, Arkosi Dénest és az egykori székelykeresztúri iskolánk kiváló igazgatóját: Marosi Gergelyt említhetjük meg az érdemes gyűjtők sorából. „Czuczor, Petőfi, Arany költészete mellett ez a kicsiny erdélyi iskola igen értékeset alkotott, kár, hogy annyira megelégedtünk róla” — állapítja meg Ortutay Gyula. — Kriza balladákat, népművelési emlékeket, népmeséket gyűjtött. Mint szorgalmas bányászó, aki egykor a torockói föld mélyéből a vasércet, úgy hozta felszínre, emelte a nemzeti köztudat nap sugaras magaslataira a székely lélek mélyén szunnyadó nyelvi értékek egész sokaságát. Gorkij, a nagy orosz író szerint: „A népköltészet a dolgozó nép kollektív, szóbeli költészete.” A nép különösképpen azért is hallgatta ezeket a meséket, mert ezek fejezték ki leghűbben a proletár sorban élő szegény parasztság keserű lázongását az emberi magatartás irratlanul is kötelező törvényeit oly gyakran figyelmen kívül hagyó gazdái ellen. Talán éppen ezért volt az, hogy amint a nagy székely mesemondó: Benedek Elek önéletrajzi emlékeztetéseiben írja: Az erdélyi kollégiumok ifjúsága valósággal második bibliájának tartotta Kriza művét. Ezen nem is csodálkozhatunk, hiszen alig volt tanulóifjúság, amely annyira a nép lelkéből lelkedezett volna. Örömben — bánatában vele egybeforrt volna mint éppen az erdélyi iskolák, jelesül az unitárius kollégiumok lelkes ifjúsága. Méltó vezére volt ennek az ifjúságnak Kriza, akiről Szász Béla, a Kisfaludi Társaságban tartott emlékeztetésében joggal állapítja meg, hogy „szinte imádatának tárgya a nép”. A magyar nemzet 1848-as szabadságharcát megelőző években a népdalgyűjtő munka nemcsak irodalmi, de valóságos politikai hitvallás, politikai tett is volt. Ebben is Kriza Jánosé a vezető szerep, aki szinte Petőfi felforrt epébe mártott tollára emlékeztető hangon sietgi a nemesi rendek felé, hogy lovaikat, birkáikat nemesteni készek ugyan, de jobbágyaikkal alig törődnek. — A felháborodás, a „ogos méltatlankodás keserűen vádoló hangját üti meg Kriza az úrbér, a robot, a jobbágy-ság kizsákmányolása ellen.

Népdal és népmese gyűjteménye hazánk határain túl is visszhangra talált. Jones-Kropf angol nyelvű magyar népmese kiadványában a „Vadrózsák” 20 meséje közül 19-et közöl angol nyelven. Miklós István atyánk fia az elmúlt év folyamán a Román Népköltészet Akadémia kolozsvári fiókjának Nyelvtudományi Intézete kiadásában megjelent értékes tanulmányában megállapítja, hogy Kriza a múlt század derekán az orosz népdal magyar nyelvre ültetésének is lendületet adott. A Kriza gyűjtött anyag újabb gazdagodását jelenti az az értékes lelet, amelyre dr. Gergely Pál a Magyar Tudományok Akadémia kéziratgyűjteményének h. vezetője, volt kolozsvári gimnáziumunk „eles diákja” bukkant 1949-ben az Akadémia pincéjében. A felfedezett anvg 7 balladát, 59 népdalt, rendkívül gazdag népszokás, közmondás és táncgyűjteményt tartalmaz. Népi demokráciánk könyvkiadói politikája megbecsüléssel fordult Kriza népdalgyűjtő munkássága felé. 1956-ban a Magvető könyvkiadó vállalat két kötetben kiadta Kriza Népköltészet-gyűjteményét, a verses részt Gergely Pál, a népmese részt Kovács Agnes gondozásában. A Szépirodalmi Könyvkiadó kiadásában pedig 1960-ban megjelent „Magyar Népmesék” szintén több Kriza gyűjtött mesét tartalmaz.

Az idej könyvhét is kedves meglepetést hozott, amikor a Nemzetközi Gyermeknap alkalmából „Az álomlító fiú” címen a Kriza gyűjtött székely népmeséket megjelentette a Móra Ferenc Könyvkiadó vállalat kiadásában. A könyvet, amelyet Kriza János jól sikerült arcmása ékít, Kriza kéziratok hagyatékából válogatta és szerkesztette Kovács Agnes. Lukács Károly fantáziát serkentő művészi rajzaival.

Esvházi irodalmi vonatkozásban hadd említsük meg, hogy 1861-ben Kriza megalapította a „Keresztény Magvető” című kiváló egyházi és tudományos folyóiratunkat, amelynek nevet is ő ad, s amelynek hasábjait, felekezeti korlátok fölül emelkedett elfogulatlan látásmódjával a magyar haladó szellemi életnek a különböző felekezetekhez tartozó kiváló képviselői is gyakran és szívesen kerestek fel magvas frásikkal. — A Kriza évfordulóiban gazdag 1961. esztendő méltán nevezhetnénk Kriza emlékének. Hisz születésének másfélszázados, püspökké választásának és az általa alapított „Keresztény Magvető” megindulásának százéves fordulója, a „Vadrózsák” kiadásának két esztendő múlva százéveséssé teljesedő — szinte egymáshoz fonódó jubileumi sorozata az emlékezésnek egész csokrát nyújtja felénk. Ezt számon tartani, erről megemlékezni kegyeletes kötelességünk, annál is inkább, mert hiszen alig volt korszak, amely nagyobb szeretettel, és áldozattal vissza nem riadó megértéssel fordult volna népi értékeink felé, mint éppen ez a korszak, amelyben, s ez a heza, ahol ma élünk. A napi sajtó hasábjain legutóbb örömmel olvastunk arról, hogy a főváros tanácsának végrehajtó Bizottsága utca elnevezési bizottságot létesít, ezek tesznek majd javaslatot egyes utcáknak a haladó gondolkodású, az emberiség javát szolgáló írókról, tudósokról, művészekről való elnevezéséről. Nem kétséges, hogy Kriza János a jelek közé tartozik. A főváros második kerületében levő Vadrózsá utca szomszédságában bármelyik utca Kriza nevének megőrzésére stílusosnak mutatkozik.

Az évfordulók eszmei jelentőségét elemezve egyik korunkbeli jeles tudós írónk mondja: „Az olyan évfordulók semmit sem ér, amelyet csak egy évtized, egy fél század, vagy egy évszázad emel ki a feledésből. Annak az évfordulónak van funkciója, a nemzet történetében, a nemzet tudatában, ami csak erősíti azt, ami megvan, ami ismert, határozottan kiemeli azt, ami jelenvaló!”

Amikor ma Krizáról emlékezünk — ezt a jelenvalót idézzük, annak áldozunk.

JOHN KIELTY, az Angol Unitárius Egyház vezető titkára a prágai Békégyűlésről néhány napos látogatásra Budapestre érkezett. Látogatására még visszatérünk.

MEGJELENT az „Imakönyv” az unitárius lelkészek munkaközössége szerkesztésében, Pethő István püspöki helynök előszavával, Bencze Márton lelkész lektorálásában. Az „Imakönyv”, amelyet aranyozott kehelymintával díszített kemény fekete fedőlap borít, az egyházközségek lelkészi irodájában, valamint az Egyházköri Tanács irodájában (IX. Hőgyes E. u. 3. alatt) kapható. Ára: 15 ft.

SZOKOLAYNÉ TOMPA MÁRTA hittestvérünk, aki gyülekezeteinket hosszú éveken át gyönyörködtette versmondó művészetével, Budapestről távozik. Budapesti gyülekezetünk legutóbbi evangélicus összejövetelén R. Filep Imre lelkész, ek. főjegyző és Vadady Albertné megható szavakkal vettek búcsút hittestvérünkötől. A pestiőrinci gyülekezet — amelynek távozó testvérünk annakidején buzgó tagja volt — június 4-i összejövetelén búcsúzott. A gyülekezet búcsúköszöntését Pethő István püspöki helynök, az egyházközség 25 év előtti lelképásztora tolmácsolta megindító hangon. Távozó testvérünknek új otthonában tartós, jó egészséget kívánunk. Isten áldása kísérje további útján.

A NYUGDÍJALAP 221.374 számú csekkszámjára befolyt újabb adományok. Dr. Fekete Zoltán 50 Ft, Besnyő Zsigmondné 10, dr. Nagy József 25 és dr. Kiss Éva 50 Ft. Hegedűs Lajos 10, Zsigmond Lőrinc 60, dr. Zsákó István 20, Balla István és felesége 30, András Tibor 20, Máthé Lajos (Budaörs) 10, özv. Prág Jenőné 5, özv. Páll Miklósné (Csákvár), Páll Miklós 2—2, Kádár István (Hódmezővásárhely) 10, özv. Weltin Józsefné 6 Ft.

UNITARIUS ÉLETRE dr. Kiss Éva 50 Ft-ot adományozott.

A HÖGYES ENDRE utcai templom orgonájára legújabbban az alábbi adományok érkeztek: Pethő István 30 Ft, Borbély Pál 70 Ft, Póké János 20, Ivanics Sándorné 13, N. N. 21, Kutasi Eszter 10, Id. P. Buzogány Lajos 40, Id. Nyíredy Géza 20. — Harmos Árpád 10, Sebestyén Istvánné 10, Deák Ferenc 10, Szántó Ferenc 10, Miklós Károly 10, Buksa Attila 20, dr. Balogh Pál 10, Béres Ida 10, Józsa Gyula 20, Jakab I. László 10, Röder Józsefné 30, Benyő Zsigmondné 10, Weltin Józsefné 10 Ft. Bäder Józsefné 30, Borbély Pál 30, id. Pethő István 10, Póké János 20, Ivanics Sándorné 13, N. N. 21, Kutasi Eszter 20, id. P. Buzogány Lajos 20, id. dr. Nyíredy Géza 10, Harmos Árpád 10, Deák Ferenc 10 Ft. A jószívű adakozót szereti az Isten!

A KÖZALAP 221.485—VIII csekkszámjára dr. Fekete Zoltán 50 Ft-ot adományozott.

DUNAPATAJON húsvétkor az úrvacsorai kenyeret és bort Varga Ernő és családja, pünkösdkor özv. Vincze Istvánné adományozta. „A jószívű adakozót szereti az Isten.”

HALOTTAINK

Özv. Csató Istvánné Muszka Mária életének 80. évében, Tóth Lajosné Szécsi Zsuzsanna 69 éves korában Füzesgyarmaton elhunyt. A temetési szolgálatot mindkét esetben Kelemen Miklós lelkész vezette. „Az ő Megváltójuk erős.” (Péld. 26:11.)

MINDAZOKNAK, akik felejtethetetlen édesapám halála alkalmával részvétso-
raikkal felkerestek, temetésén résztvettek, ezúton mondok köszönetet. Huszti János pestiőrinci lelképásztor.

UNITARIUS ÉLET

Laptulajdonos a Magyarországi Unitárius Egyházkör.

Felölös szerkesztő és kiadó: Pethő István.

Evi előfizetési díj 12 forint.

Budapest, IX., Hőgyes Endre utca 3.

Táv.: 137—186. Csekksz.: 50 561.

613719/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

„Útnak a pör nálunk már századok óta fizet bért, pörnek is úr, illő bért valahára fizess.”